

Decrease in the Rate of Non-curricular Reading among Students: Causes, Consequences and Solutions

Mazhar Babaee

Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: m.babaie@cfu.ac.ir

Asra Zare-Ramashti

BA. in Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: asrazare77@gmail.com

Kowsar Azizan

MA. in Elementary Education, Islamic Azad University, Saqqez Branch, Saqqez, Iran. E-mail: Kowsarazizan79@gmail.com

Abstract

Objective: The purpose of the research was to identify the effective factors in decreasing the rate of reading among the students of Farhangian University of Kurdistan province as well as expressing the consequences and providing solutions.

Method: The paradigm of interpretivism with a qualitative approach and content analysis strategy of descriptive type of written text and descriptive-analytical text format were used in this study. The participants were student-teachers of Farhangian University of Kurdistan province in the academic year of 2021-2022 with using conventional sampling method. The data collection tool was a semi-structured interview made by the researchers that was sent to 60 people in a virtual environment and in the space of the learning management system (LMS). Data were analyzed by open and axial coding methods.

Results: The findings were analyzed in three sections: causes, consequences and solutions. The causes in 9 categories and 111 concepts included cultural and social, economic, individual and personal, virtual space and media, books, librarians and libraries, government sector, friends and family, school and university, and authors, publishers and translators. In the consequences section, 3 categories including mental and cognitive poverty, moral consequence and cultural and social poverty were examined in 132 concepts, and in the solutions section, 7 categories including cultural and social solutions, economic solutions, individual perspective solutions, librarian solutions, libraries, book publishers and translators, solutions of the government sector, solutions of family and friends, and solutions of the university were identified in 127 concepts.

Conclusions: The current research has been able to identify the causes and consequences of the decrease in reading rates among students and then identify solutions to reduce them. Public libraries can play an effective role in the application of these solutions while interacting with students on the one hand and the government on the other hand.

Keywords: Decrease in reading, causes, consequences, solutions, student-teachers

Citation: Babaee, M., Zare-Ramashti, A., & Azizian, K. (2024). Decrease in the rate of non-curricular reading among students: causes, consequences and solutions. *Research on Information Science and Public Libraries*, 30(3), 274-293.

Received 26 July 2023; **Received in revised form** 27 November 2023

Accepted 26 February 2024; **Published online** 1 October 2024

Article Type: Research Article

© The author(s)

Publisher: Iran Public Libraries Foundation

Introduction

There has been a lack of inclination to read books in our country for a long time. So that its continuation can be referred to as an emerging “social problem”. Although Iran is considered a country with a very rich historical, mystical, moral and cultural background, statistical reports have always pointed to the low level of reading among the people and the poverty of studies on it. The issue of reducing reading is not related to a certain stratum or class; rather, it can be said that this reluctance can be observed in different social groups and strata. As noted, the most important factor affecting the reduction of reading was the inappropriate conditions of the library and the unavailability of books, and the least important factor was the ineffectiveness of reading on the teacher’s job. According to the comments of students in Farhangian University, the amount of reading non-curricular books among students in Kurdistan province has decreased drastically or their level of reading has been limited to scattered reading of textbooks or some non-textbooks. Based on such problems, the aim of the present study was to analyze the reasons for the decrease in reading, explain its consequences and express solutions to remove the obstacles to book reading from the perspective of the students of Farhangian University of Kurdistan province in the academic year of 2021-2022.

Method

The paradigm of this research was interpretivism. According to the purpose and questions, qualitative approach, descriptive content analysis strategy with written text format and descriptive-analytical strategy were used. The research population included 60 student teachers of Farhangian University of Kurdistan province in the academic year of 2021-2022, who were selected by purposeful sampling method. The data collection tool was semi-structured interview. The interview was sent electronically in the space of the learning management system (LMS) to 60 people. The data were analyzed by open and axial coding analysis method. The research proceeded in three steps: In the first step, the literature and the background of the research were explained. The second step was carried out using the method of descriptive content analysis of the written text. The second step consisted of several steps. In the first step, students were asked to state the reasons for the decrease in reading among students. In the second stage, the consequences of reducing the level of reading and in the third stage, strategies to increase the level of reading should be expressed by the students themselves. Finally, the findings were compiled in tables and based on them, the final analysis and summary of each of the causes, consequences and solutions were made.

Results

This research was investigated in three topics: the reasons for the reduction of reading among students, the consequences of the reduction of non-curricular reading among students and the solutions for increasing the level of reading among students.

The reasons for the decrease in reading among students include 9 categories of cultural and social factors, economic factors, individual and personal factors, virtual space and media, books, librarians and libraries, the role of the government sector, the role of family and friends, the role of school and university, the role of the author, publisher and translator. The context of the consequences of reducing non-curricular book-reading among students included 3 categories of psychological and cognitive poverty, moral consequence and cultural and social poverty, and the solutions to increasing the level of reading among students included 7 categories of cultural and social solutions, economic solutions, individual perspective solutions, solutions related to the domain of librarians, libraries, book publishers and translators, solutions related to the government sector, solutions related to family and friends, and solutions related to the university.

Conclusions

This study sought to address three key questions regarding the decline in non-academic reading habits among students of Kurdistan Province’s Farhangian University and its implications. The findings and strategies are discussed below.

Reasons for the Decline in Non-Academic Reading: The first question identified nine core categories influencing the reduction of non-academic reading: cultural and social factors, economic challenges, individual reasons, the impact of digital media, the roles of books and libraries, governmental policies, family and friends, schools, and publishers and authors. These interconnected factors create a cyclic effect. A lack of ingrained reading culture across generations and insufficient role models for reading were prominent reasons. Individual barriers included a diminished curiosity for knowledge, laziness, and lack of motivation. Economic hardships also deprioritize book purchases, especially in lower-income groups. Additionally, digital media, while offering quick and easy access to superficial information, fosters fragmented reading habits and the illusion of knowledge, further distancing students from books. Libraries and publishers face challenges such as outdated services and limited access to appealing books due to economic constraints. Moreover, the educational system’s overemphasis on academic textbooks leaves little room for leisure reading. Together, these elements reflect a systemic failure in fostering a robust reading culture, underscoring the need for comprehensive policy reforms and multi-stakeholder collaboration. Addressing these challenges requires a multi-pronged approach. Cultural initiatives to revive reading traditions, such as promoting storytelling, establishing public reading campaigns, and creating accessible libraries, are critical. Economic solutions, including subsidizing book purchases and reducing production costs through government intervention, can alleviate financial barriers. Moreover, integrating modern technologies, like e-books and digital libraries, offers a promising avenue for reaching a tech-savvy generation while balancing the convenience of digital access with the depth offered by traditional books.

Implications of Declining Reading Habits: The second question explored the consequences of reduced reading habits, categorized into cognitive, ethical, and socio-cultural domains. Cognitively, students who do not read non-academic materials demonstrate weaker critical thinking, analytical skills, and decision-making abilities. They

are often influenced by superficial and unverified information, limiting their intellectual growth and capacity for informed decision-making. Ethically, a decline in reading fosters rigidity, intolerance, and poor social interactions. Such individuals often lack the skills needed for problem-solving and effective communication. This deficit in ethical maturity can also diminish their ability to build and sustain meaningful relationships, impacting family dynamics and community engagement. Socio-culturally, diminished reading contributes to a reliance on oral traditions, informal language, and a loss of core values, exacerbating social tensions, reducing scientific contributions, and weakening global awareness. The cultural erosion caused by these trends leads to an increase in social challenges, such as diminished civic responsibility and heightened polarization within communities. Moreover, the neglect of non-academic reading perpetuates a cycle of intellectual stagnation and cultural decay, weakening societal resilience. The absence of rich, diverse perspectives that books provide stifles innovation and limits a society's ability to adapt to global changes. Therefore, addressing these implications is not merely a matter of fostering better habits but a broader initiative to rebuild societal foundations.

Strategies to Promote Non-Academic Reading: In response to the third question, the study proposed eight strategic areas for intervention: culture and society, economic and employment factors, individual motivations, digital media, libraries and publishers, government policies, family and peers, and educational institutions. Building an intrinsic need for knowledge and aligning reading material with students' interests are essential steps. Early childhood programs promoting reading, such as gifting books and encouraging parental involvement, can create foundational habits. At the societal level, cultural investments, including book review sessions and reading weeks at universities, are vital. Addressing economic challenges by improving financial access to books and leveraging digital platforms to enhance reading engagement are also crucial. Improving the quality and accessibility of library resources and providing incentives for publishers can further bolster the reading culture. Universities can play a pivotal role by creating engaging library spaces, organizing workshops, and replacing some academic tasks with opportunities for free reading. Furthermore, the integration of reading-friendly environments within schools and universities can foster a culture of intellectual curiosity. Organizing student-led book clubs, offering academic credit for non-academic reading, and involving prominent authors in interactive sessions can create a lasting impact. Digital media platforms, often blamed for contributing to the decline, can also serve as tools for positive change. Social media campaigns, influencer-led book discussions, and gamified reading challenges can harness the same platforms to encourage reading among students.

This study highlights the multi-faceted nature of declining non-academic reading habits among students and emphasizes the need for collective efforts to address this issue. By implementing these strategies, not only can the intellectual and cultural growth of students be fostered, but the broader societal values of knowledge, tolerance, and critical engagement can also be strengthened. Ensuring the sustainability of these efforts will require continuous assessment, community involvement, and policy support. A collaborative approach involving families, educators, policymakers, and media outlets is crucial to reinvigorate a reading culture that nurtures informed, ethical, and socially responsible individuals. The journey to revive non-academic reading is both a challenge and an opportunity to enrich individual lives and strengthen the societal fabric.

Ethical considerations

Author Contributions

First author: Design, project management, conceptualization, writing abstracts methodology sections, and supervision of the entire work and finalization. Second author: Implementation, data collection, data analysis and interpretation. Third author: Drafting, reviewing and revising, and editing.

Conflict of interest

According to the authors, this article has no conflict of interest.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Funding

Not applicable.

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

Acknowledgements

We would like to thank the students of Farhangian University of Kurdistan Province who assisted us in this work as interviewees.

کاهش میزان مطالعه بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان: علل، پیامدها و راهکارها

مظهر بابائی

گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: m.babaie@cfu.ac.ir

اسرا زارع رمشتی

کارشناس آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: asra77zare@gmail.com

کوثر عزیزیان

کارشناس ارشد آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سقز، سقز، ایران. رایانامه: kowsar.azizian79@gmail.com

چکیده

هدف: هدف پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش میزان مطالعه بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، بیان پیامدها و ارائه راهکارهایی برای خروج از آن است.

روش: در این پژوهش، از پارادایم تفسیرگرایی با رویکرد کیفی و راهبرد تحلیل محتوا از نوع توصیفی متن نوشتاری و توصیفی - تحلیلی با قالب متنی بهره گرفته شد. مشارکت کنندگان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس بودند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه نیمه‌ساختار یافته محقق ساخته بود که مصاحبه به صورت مجازی و در فضای نظام مدیریت یادگیری برای ۶۰ نفر ارسال شد. داده‌ها به روش کدگذاری باز و محوری تحلیل شد.

یافته‌ها: یافته‌ها در سه بخش علل، پیامدها و راهکارها بررسی شدند. علل کاهش مطالعه در ۹ مقوله و ۱۱۱ مفهوم شامل فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی، فردی و شخصی، فضای مجازی و رسانه، کتاب، کتابداران و کتابخانه، بخش دولتی، دوستان و خانواده، مدرسه و دانشگاه و نویسنده، ناشر و مترجم بودند. در بخش پیامدها، ۳ مقوله شامل فقر ذهنیتی و شناختی، اخلاقی و فقر فرهنگی و اجتماعی در ۱۳۲ مفهوم بررسی شد و در بخش راهکارها، ۷ مقوله شامل راهکارهای فرهنگی و اجتماعی، راهکارهای اقتصادی، راهکارهای منظر فردی، راهکارهای حوزه کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان کتاب، راهکارهای بخش دولتی، راهکارهای خانواده و دوستان و راهکارهای دانشگاه در ۱۲۷ مفهوم شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: پژوهش حاضر توانسته است علل و پیامدهای کاهش مطالعه بین دانشجویان را شناسایی و سپس راهکارهایی برای کاهش آنها، شناسایی کند. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند ضمن تعامل با دانشجویان از یک سو و دولت از دیگر سو، در کاربست این راهکارها نقش مؤثری داشته باشند.

واژگان کلیدی: کاهش مطالعه، علل، پیامدها، راهکارها، دانشجو-معلم‌ها

استناد: بابائی، مظهر؛ زارع رمشتی، اسرا؛ و عزیزیان، کوثر (۱۴۰۳). کاهش میزان مطالعه بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان: علل، پیامدها و راهکارها. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۳۰(۳)، ۲۹۳-۲۷۴.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۴؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۱۰

نوع مقاله: علمی پژوهشی

ناشر: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

© نویسندگان

مقدمه

کتاب یکی از ابزارهای کمال، تفکر و رشد انسانی است. از دیر زمان اهمیت مطالعه^۱ نزد اهل علم شناخته شده است. کتاب، حتی در روزگار پیشرفت‌های چشمگیر بشر در عرصه‌های دانش، تمدن و فرهنگ، نه تنها اهمیت خود را از دست نداده است، بلکه جنبه‌های گسترده‌تر، تازه‌تر و جلوه‌هایی پایدارتر یافته است. کسانی که در پیشرفت‌های گوناگون، گام‌های بلندی برداشته‌اند، هرگز با کتاب و کتابخوانی بیگانه نبوده‌اند و مطالعه را عنصری اصلی و ضروری دانسته‌اند (زارعی، ۱۳۹۲).

امروزه کتابخوانی به منزله یکی از منابع مهم دستیابی به اطلاعات و توسعه فرهنگی جامعه، صرفاً عملی فردی نیست؛ بلکه ضرورت‌های اجتماعی، موقعیت تاریخی و فرهنگی جامعه، نیازهای نظام اجتماعی، انگیزه‌های فردی، توانایی‌های نظام و در اختیار بودن کتاب، عواملی تعیین‌کننده در کتابخوانی به شمار می‌روند (کمالی آشتیانی و بابایی، ۱۳۹۲). از این روست که میزان مطالعه و گرایش به خواندن از مهم‌ترین شاخصه‌های توسعه است. با توجه به اهمیت و نقش کلیدی کتابخوانی در توسعه جوامع، هر گونه کم‌توجهی به این موضوع، توسعه و تعالی جامعه را با موانع جدی مواجه خواهد ساخت (یعقوبی‌راد و همکاران، ۱۳۹۴).

با وجود این، بنا به دلایل مختلف، نبود گرایش به کتابخوانی در کشور ما از مدت‌ها پیش وجود دارد؛ به‌طوری که از استمرار آن می‌توان به عنوان «معضل اجتماعی»^۲ نوپدید یاد کرد. پدیده فقر کتابخوانی^۳ از جمله مشکلاتی است که در اکثر کشورهای در حال توسعه وجود دارد. کشور ما نیز با وجود داشتن پیشینه فرهنگی بسیار غنی و با تأکیدات مکرر و متعدد رسانه‌ای بر مطالعه، به رواج این موضوع کمتر پرداخته است؛ به‌طوری که مردم بیشتر اوقات فراغت خود را به سرگرمی‌هایی غیر از مطالعه صرف می‌کنند (سیاه منصور، ۱۳۹۵). به بیان دیگر، با وجود آنکه ایران کشوری با پیشینه ادبی، تاریخی، عرفانی، اخلاقی و فرهنگی بسیار غنی است، همواره در گزارش‌های آماری به میزان پایین بودن مطالعه در میان مردم و فقر مطالعاتی اشاره شده است (پیشگو و ملازهی، ۱۳۹۸). در حال حاضر درباره شاخص سرانه مطالعه و کتابخوانی در کشور، آمارهای گوناگون و متناقضی از ۲ تا ۷۵ دقیقه در روز مطرح می‌شود (امیدعلی و نورمحمدی، ۱۳۹۵).

پژوهش‌های متعددی به صورت پراکنده و در موضوع‌های مختلف این حوزه صورت گرفته است. ساسی و تینگ‌هسو^۴ (۲۰۲۰) بیان داشتند که مهارت‌های مطالعه را می‌توان آموزش داد. بنابراین، به دست‌اندرکاران آموزش مانند معلمان توصیه می‌شود که ابتدا مهارت‌های مطالعه خوب را به دانش‌آموزان خود معرفی کنند و آنها را تشویق کنند تا مهارت‌های مطالعه بسیار مؤثر را بشناسند، بدانند و درونی کنند. پپ^۵ (۲۰۰۷) دریافت که نگرش و انگیزه دو عامل عمده‌ای هستند که دانش‌آموزان با پیشرفت تحصیلی بالا را از دانش‌آموزان با پیشرفت تحصیلی پایین متمایز می‌کنند. آتسیا سیاهی و مایو^۶ (۲۰۱۵) بیان داشتند که بین عادات مطالعه و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد. این پژوهش به بحث مطالعه درسی و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی پرداخته است و مطالعات غیر درسی را در نظر نگرفته است. نتایج حاکی از آن است که اگر بخواهیم عملکرد را بهبود ببخشیم، عادات مطالعه نیاز به توجه دارد. پیشگو و ملازهی (۱۳۹۸) معتقدند که راهکارهای آموزش کتابخوانی بر افزایش انگیزه مطالعه و میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. همچنین علمدار و همکاران (۱۳۹۶) عنوان داشتند که وضعیت عادات‌های مطالعه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در حد متوسط است. توجه به بهبود و ارتقای وضعیت مطالعه در بین دانشجویان ضروری به نظر می‌رسد. این دو پژوهش عوامل کتابخانه‌ای و اجتماعی را در نظر نگرفته و عوامل فردی و درسی را مد نظر قرار داده است. سیاه منصور (۱۳۹۵). اشاره می‌کند که با توجه به اهمیت و نقش کلیدی کتابخوانی در توسعه جوامع، هر گونه کم‌توجهی به این موضوع، توسعه و تعالی جامعه را با موانع جدی مواجه

۱ ذکر این نکته ضروری است که در این پژوهش، منظور از «مطالعه»، مطالعه کتب غیردرسی است (چه فیزیکی و چه الکترونیکی) و نه منابع درسی خاص، کتب و منابع کمک درسی، روزنامه یا مجله خوانی و یا مطالعات پراکنده و غیرکتبی در فضای مجازی.

2. Social problem.

3. Phenomenon of reading poverty

4. Sasi & Ting Hsu

5. Yip.

6. Atsiaya Siahi and Maiyo

خواهد ساخت. این در حالی است که در این پژوهش به عواملی که سبب کاهش مطالعه می‌شود، اشاره جدی نشده است. ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۴) دریافتند که مهم‌ترین عامل مؤثر بر کاهش میزان مطالعه تخصصی اعضای هیئت علمی، مشکلات فردی و همچنین مهم‌ترین عامل کاهش مطالعه غیر تخصصی از دیدگاه آنان، حجم زیاد زمان اختصاص یافته به امور تدریس بوده است، این پژوهش به عوامل فردی و شغلی و تأثیر آنها در میزان مطالعه توجه بیشتری کرده و عوامل اجتماعی را در نظر نگرفته است.

بهرامی و همکاران (۱۳۹۰) نشان دادند که بین وضعیت روانی با مطالعه و علاقه‌مندی به آن و نیز بین میزان مطالعه و افسردگی در سطح جامعه رابطه وجود دارد؛ چرا که با مطالعه فرد از مطالبی آگاه می‌شود که قبلاً نمی‌دانست و این می‌تواند باعث آرامش روانی فرد شود. به نظر مرادمند (۱۳۸۹)، مهم‌ترین عوامل بازدارنده مطالعه غیر درسی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان عبارت‌اند از: گرانی کتاب، عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه، حجم زیاد تکالیف دانشگاه، تماشای تلویزیون، نداشتن فرصت کافی برای مطالعه، عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی، کمبود کتابخانه‌های عمومی، مشکلات اقتصادی، استفاده از اینترنت، شمار پایین کتاب‌ها و وجود بازی‌های رایانه‌ای و مهم‌ترین عوامل مشوق مطالعه غیر درسی هم عبارت‌اند از: داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی، داشتن کتابخانه شخصی، توسعه مراکز کتاب‌خوانی، تشویق استادان، معلمان، والدین و دوستان، وجود کتابخانه در محل تحصیل، آموزش روش مطالعه، افزایش درآمد خانواده، موقعیت اجتماعی اعضای خانواده، و برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی.

یداللهی و سیف (۱۳۸۹) بیان می‌دارند که مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر کاهش مطالعه، نامناسب بودن شرایط کتابخانه و در دسترس نبودن کتاب و کم‌اهمیت‌ترین عامل، بی‌تأثیری مطالعه بر شغل معلمی بوده است. البته این پژوهش تنها به بُعد فیزیکی مطالعه پرداخته است و به عوامل انسانی و تعامل پیچیده آنها در سطح جامعه توجه نکرده است. سرانجام پژوهش مولوی و همکاران (۱۳۸۶) نشان داد که پایین بودن میزان متغیرهای امید به آینده، عزت نفس، کیفیت عوامل آموزشی، و درآمد خانواده از عوامل کاهش انگیزه تحصیلی به شمار می‌آیند. البته این پژوهش به بُعد فردی توجه بسیاری داشته و بعد اجتماعی و نیز شیوه‌های مختلف مطالعه و محیط را در نظر نگرفته است.

مسئله کاهش مطالعه به قشر یا طبقه خاصی ارتباط ندارد؛ بلکه این بی‌ رغبتی را در گروه‌ها و اقشار مختلف اجتماعی می‌توان مشاهده کرد. انتظاری که در این زمینه از برخی گروه‌های اجتماعی وجود دارد، این توقع را ایجاد می‌کند که چنین گروه‌هایی نسبت به امر کتاب‌خوانی توجه بیشتری داشته باشند. از جمله این گروه‌ها، دانشجویان هستند که بنا به موقعیتی که در آن قرار گرفته‌اند و نگرش و انتظار خاصی که جامعه نسبت به آنها دارد، باید نگرش مثبتی به این مسئله داشته باشند (ترکیان تبار، ۱۳۸۴). به بیان دیگر، دانشجویان به عنوان قشر تحصیل کرده، بیشتر از سایر اقشار جامعه نیازمند مطالعه کتب غیر درسی هستند. این امر از این روست که مطالعه درسی بیشتر حالت اجباری داشته یا دست کم در پرورش فکری و تعالی شخصیت افراد احتمالاً نقش کم‌رنگ‌تری دارد. برای رسیدن به فرهنگ مناسب و پر کردن بهینه اوقات فراغت خواندن منابع غیر درسی نیاز اصلی دانشجویان است (مرادمند، ۱۳۸۹). با توجه به گفته‌های دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، میزان مطالعه کتب غیر درسی در استان کردستان در میان دانشجویان به شدت کاهش یافته است و یا سطح کتاب‌خوانی آنها نهایتاً به مطالعه‌های پراکنده منابع درسی یا برخی متن‌های کمک‌درسی محدود شده است. البته این امر خود هم علل و دلایلی دارد و هم پیامدها و نتایجی. یکی از علل اصلی این امر، بی‌توجهی استادان و دانشگاه به ارتقای سطح فرهنگ آموزش مطالعه و ایجاد انگیزه مطالعاتی است (پیشگو و ملازهی، ۱۳۹۸؛ اسکروچی و همکاران، ۱۳۹۱). البته خود دانشجویان، برای رخداد این پدیده، دلایلی از قبیل کمبود وقت، بالا بودن قیمت کتاب، بالا بودن حجم کتب درسی، وجود تفریحات جایگزین و ... ارائه کرده‌اند؛ اما هیچ یک از این عوامل به تنهایی و یا حتی همه آنها باهم را نمی‌توان عامل اصلی رخداد این پدیده به شمار آورد و ریشه این معضل را باید در جای دیگر جست‌وجو کرد (ترکیان تبار، ۱۳۸۴).

این پدیده در میان دانشجو-معلمان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان نیز دیده می‌شود. پدیده‌ای که نیاز به انجام پژوهش علمی دارد. شواهد بر این امر شامل چند مورد است: ۱. تجارب زیسته خود پژوهشگران به عنوان استاد و دانشجو در سالیانتمادی که در بین آنها حضور دارند، ۲. استقبال نکردن از مشارکت در نمایشگاه‌های کتاب

دایر شده در سطح دانشگاه، ۳. استقبال نکردن از کارگاه‌های مربوط به حوزه نقد، معرفی و ترجمه کتاب، ۴. حضور کم‌رنگ و بیشتر شب امتحانی دانشجویان در کتابخانه و سالن مطالعه، ۵. گفت‌وگو با مسئولان کتابخانه در خصوص آمار استفاده از کتب موجود در کتابخانه، و ۶. استقبال کم‌رنگ از مشارکت در مسابقات کتاب و کتابخوانی.

هر چند پژوهش‌های مختلفی تاکنون نیز در این زمینه صورت گرفته است؛ اما کمتر پژوهشی علل و پیامدهای این امر را از زبان خود دانشجویان بررسی و برای افزایش میزان سطح مطالعه بین آنها، راهکارهایی ارائه کرده است. هدف پژوهش حاضر، تحلیل دلایل کاهش مطالعه، تبیین پیامدهای آن و بیان راهکارهایی برای رفع موانع مطالعه از منظر خود دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بوده است. برای دستیابی به این هدف، به طرح، تبیین و پاسخ‌گویی به سؤال‌های زیر اتمام شد:

۱. دلایل اصلی کاهش مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در استان کردستان را چگونه می‌توان تبیین کرد؟

۲. پیامدهای کاهش مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در استان کردستان را چگونه می‌توان تبیین کرد؟

۳. راهکارهای افزایش مطالعه بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان را چگونه می‌توان تبیین کرد؟

روش پژوهش

پاراادایم این پژوهش تفسیرگرایی بود. به اقتضای هدف و سؤالات، از رویکرد کیفی، راهبرد تحلیل محتوای توصیفی با قالب متن نوشتاری و همچنین راهبرد توصیفی-تحلیلی بهره گرفته شد. مشارکت کنندگان پژوهش شامل ۶۰ نفر از دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند که با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه نیمه‌ساختار یافته محقق ساخته بود. مصاحبه به صورت مجازی و در فضای نظام مدیریت یادگیری^۱ برای ۶۰ نفر ارسال شد که ۴۶ نفر (۲۰ نفر پسر و ۲۶ نفر دختر) به سؤالات به صورت کامل جواب دادند. داده‌ها با روش تجزیه و تحلیل کدگذاری باز و محوری تحلیل شد. واحد تحلیل گزاره کامل معنادار و واحد ثبت خود دانشجو بود.

پژوهش در سه گام پیش رفت: در گام نخست، از منظر روش‌آشنایی-کتابخانه‌ای، با بهره‌گیری از کتب، اسناد و مقالات معتبر و مرتبط، به تبیین ادبیات و پیشینه پژوهش پرداخته شد. گام دوم که با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای توصیفی از نوع متن نوشتاری انجام شد، خود شامل چند مرحله بود: در مرحله نخست از دانشجویان درخواست شد تا ابتدا علل کاهش کتابخوانی میان دانشجویان را بیان کنند. در مرحله دوم، پیامدهای کاهش سطح مطالعه و در مرحله سوم، راهکارهایی برای افزایش سطح مطالعه توسط خود دانشجویان بیان شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها، دسته‌بندی دقیق چندباره از علل، پیامدها و راهکارها، به صورت جداگانه انجام و در نهایت، یافته‌ها در جداول گردآوری شد و بر اساس آنها، تحلیل و جمع‌بندی نهایی هر یک از علل، پیامدها و راهکار صورت گرفت.

برای روایی سؤالات مصاحبه پژوهش، بعد از طرح سؤالات موارد ذیل صورت گرفت: ۱. بازنگری‌های چندباره سؤالات توسط پژوهشگران، ۲. اجرای فرضی آن بین خود پژوهشگران، ۳. اجرای آزمایشی آن با ۵ نفر از دانشجویان و شناسایی نقاط قوت و ضعف آن، و ۴. اصلاح بر اساس موارد حاصل شده، ۴. ارسال عین مصاحبه برای ۳ نفر از استادان اهل فن و لحاظ نمودن نکات مورد نظر آنان.

برای بررسی قابلیت اعتماد پژوهش به موارد ذیل پرداخته شد: ۱. برای باورپذیری تمام داده‌های پژوهش از منظر همسازی و هم‌بسته بودن مورد بررسی چندباره قرار گرفت و هر گونه تناقض در آن حذف شد، ۲. از منظر اطمینان‌پذیری، از روش کنترل عضو بهره برده شد و بخش‌های مختلف کار بعد از هر مرحله برای یکی از استادان همکار در دانشگاه ارسال و نکات مورد نظر وی لحاظ شد، ۳. دقت نظرها و خوانش چندباره متن اولیه و داده‌های کدگذاری شده مشارکت کنندگان از سوی پژوهشگران هم‌همواره حاکم بود، ۴. برای تأییدپذیری که به «عینیت کیفی» گزارش طبیعی گرایانه کیفی اطلاق می‌شود، پژوهشگران نشان دادند که یافته‌ها کاملاً و عملاً مبتنی بر

داده‌های حاصل از مصاحبه با دانشجویان بوده و مواردی غیر از آن در متن نیست، و ۵. برای انتقال پذیری که به مفهوم اعتبار بیرونی شباهت دارد، به کاربردپذیری محصول کار پرداخته شد و تمام تلاش پژوهشگران، کاربردی‌سازی یافته‌های حاصل از داده‌ها بود (اخذ مراحل از: گوبا و لینکلن، ۱۹۸۵، به نقل از محمدپور، ج ۲، ۱۳۹۲: ۱۸۴-۱۸۷).

یافته‌ها

این پژوهش در سه بخش اصلی انجام شد: دلایل کاهش سطح مطالعه کتب غیردرسی بین دانشجویان، پیامدهای کاهش مطالعه غیردرسی میان دانشجویان و راهکارهای افزایش سطح مطالعه بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان. یافته‌های پژوهش به تفکیک هر بخش به شرح زیر هستند.

الف: دلایل کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان

دلایل کاهش سطح مطالعه کتب غیردرسی بین دانشجویان در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. دلایل کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان

زمینه	مقوله	مفهوم
دلایل کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان	عوامل فرهنگی و اجتماعی	نشر و سلطه ارزش‌های کاذب
		نهادینه نشدن فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در چندین نسل متوالی از جامعه
		بی توجهی نسبت به ارتقای سطح علمی و فرهنگی
		رواج نگرش منفی نسبت به کتاب‌خوانی
		از دست دادن روحیه پرسشگری و مطالبه‌گری
		ناآگاهی از روش‌های صحیح مطالعه
		سطح پایین درک جامعه و عدم درک جایگاه مطالعه و پایین بودن جایگاه علم در جامعه
		کم شدن افراد کتاب‌خوان برای الگو گرفتن جوانان و نوجوانان از آنان
		رواج اعتقاد افراد جامعه به مطالعه برای ارزیابی
		رواج فرهنگ شنیدن بر فرهنگ خواندن
		نبودن کتاب مناسب و کافی در اماکن عمومی
		عدم شناخت کافی از فواید کتاب‌خوانی و تأثیرات آن بر زندگی
		عدم دسترسی به مشاوره در حوزه معرفی کتاب
		گرایش افراد به کسب درآمد بیشتر بر اثر فشارهای اقتصادی و کاهش تمایل به مطالعه
دلایل کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان	عوامل اقتصادی	وجود مشکلات اقتصادی و معیشتی، مانند گرانی و بیکاری
		قیمت بالای کتاب به نسبت میزان درآمد
		کم بودن وقت کافی برای مطالعه به دلیل چندشغله بودن
		برطرف نشدن نیازهای اولیه مادی مردم
		تنبلی ذهنی و بی‌حوصلگی‌های ناشی از حجم کار
		توهم آگاهی (همه چیز دانی)
	عوامل فردی و شخصی	عدم احساس نیاز افراد به مطالعه و کتاب‌خوانی
		بی‌حوصله و کم‌انرژی بودن نسل جدید
		تنبلی و بی‌توجهی نسبت به آینده علمی
		نداشتن برنامه‌ریزی صحیح در حوزه مطالعه
		تعمیم نگرش منفی نسبت به بعضی از موضوعات مورد مطالعه
		عدم شناخت سلیقه خود در کتاب‌خوانی و مطالعه
		لذت نبردن از مطالعه و کتاب‌خوانی
		تمایل اندک برای حضور در کتابخانه‌ها
	عوامل فردی و شخصی	مشغول بودن به مطالب بی‌ارزش در طول روز
		نداشتن هدف
		عدم شناخت از کتاب‌های ارزشمند
		فقدان انگیزه برای یادگیری در سطح جامع
	عوامل فردی و شخصی	فقدان رسانه‌ای جامع برای معرفی تخصصی کتاب

دلیل کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان

زمینه	مقوله	مفهوم
فضای مجازی و رسانه	گسترش فضای مجازی و در دسترس بودن اطلاعات و تمایل جمعی برای رسانه‌های بصری	علاقه به سرعت در کسب اطلاعات
		عدم احساس نیاز به استناددهی
		تغییر سبک مطالعه از کتاب به دنیای مجازی
		رفتار نامناسب برخی از کتابداران
		وضعیت نامناسب کتابخانه‌های عمومی
		عدم ارائه منابع موثق و معتبر جهت مطالعه علاقه‌مندان در کتابخانه‌ها
		جذاب نبودن محتوای برخی از کتاب‌ها
		بروز نبودن کتابخانه‌ها و وجود کتاب‌هایی با محتوای تکراری
		طولانی و حجیم بودن کتاب‌ها
		سانسور کتاب
کتاب، کتابداران و کتابخانه	کتاب، کتابداران و کتابخانه	رواج کتاب‌های بی محتوا و کم عمق در سطح جامعه
		مشکل نگهداری حجم بالای کتاب‌ها
		تعطیلی کتاب‌فروشی‌های معتبر
		اشکالات فنی نامناسب در کتاب‌ها
		رواج کتاب صوتی و دیجیتال به جای کتاب کاغذی
		رواج نگرش سیاسی بر نگرش علمی و فرهنگی
		سیاست‌گذاری‌های ناصحیح مسئولان در رابطه با ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی
		عدم حمایت دولت از طبقه نویسندگان
		عدم تدوین برنامه‌ای خاص و مستمر از سوی مسئولان برای افزایش کتاب‌خوانی
		بی‌ثمر بودن خواندن یک رشته از کتاب‌های درسی برای دانشجویان
بخش دولتی	بخش دولتی	همراهی بادوستان و همسالانی که اهل کتاب‌خوانی نیستند
		بی‌سوادی والدین و نبود فرهنگ کتاب‌خوانی در خانواده‌ها
		عدم رواج فرهنگ مطالعه غیر درسی از همان دوران دانش‌آموزی
		تمرکز بیشتر استادان بر تدریس مطالب و کتاب‌های درسی
		عدم تنوع و جذابیت کافی بر نامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها
		عدم کاربردی‌سازی مسائل آموزشی در بطن زندگی و تمرکز بر حافظه محوری
		تشویق نشدن اهل مطالعه و پژوهشگران در سطح دانشگاه
		توجه زیاد دانشجویان به کتاب‌های آموزشی و درسی
		برخوردار نبودن کتاب‌ها از کیفیت مناسب
		بی‌توجهی ناشران و مؤلفان به نیازهای مختلف مخاطبان در تهیه و تولید کتاب
خانواده و دوستان	خانواده و دوستان	عدم نشر کافی کتاب به علت شرایط نامناسب اقتصادی
		بی‌علاقه شدن نویسندگان به دلیل ناتوانی مردم در تهیه کتاب
		سختی امرار معاش نویسندگان از راه نویسندگی
		دستمزد کم نویسندگان و فروش آثار به صورت غیر مجاز و قاچاق
		چیرگی صنعت ترجمه بر تألیف
		معرفی نشدن مناسب آثار خوب نویسندگان
مدرسه و دانشگاه	مدرسه و دانشگاه	
نویسنده، ناشر و مترجم	نویسنده، ناشر و مترجم	

در پاسخ به این سؤال، ۹ موضوع در ۱۱۱ دسته شناسایی شدند. این ۹ موضوع عبارتند از: ۱ عوامل فرهنگی و اجتماعی (۱۲ مورد)، ۲. عوامل اقتصادی (۷ مورد)، ۳ عوامل فردی و شخصی (۱۳ مورد)، ۴. فضای مجازی و رسانه (۴ مورد)، ۵. کتاب، کتابداران و کتابخانه (۱۲ مورد)، ۶. نقش بخش دولتی (۴ مورد)، ۷. نقش خانواده و دوستان (۴ مورد)، ۸. نقش مدرسه و دانشگاه (۷ مورد)، و ۹. نقش نویسندگان، ناشر و مترجم (۷ مورد)

ب: پیامدهای کاهش مطالعه غیر درسی میان دانشجویان

در این زمینه به بیان پیامدهای کاهش مطالعه غیر درسی میان دانشجویان پرداخته می‌شود (جدول ۲).

جدول ۲. پیامدهای کاهش مطالعه غیر درسی میان دانشجویان

مفهوم	مقوله	زمینه
غلبه نگره سنتی	پیامدهای فقر ذهنیتی و شناختی	پیامدهای کاهش مطالعه غیر درسی میان دانشجویان
عدم شناخت کافی و عمیق از پیشرفت‌های دنیای مدرن		
عدم آشنایی با مهارت‌های تفکر		
عدم کنترل بر روی افکار خود		
عدم توانایی در ارتقای سطح انواع سواد		
ضابطه مند نبودن در تصمیم‌گیری		
داشتن دغدغه‌های فکری پراکنده مدیریت نشده		
داشتن زندگی یکنواخت و تکراری		
عدم قدرت دیدن نظر دیگری از زاویه دید گوینده		
انتقادپذیر نبودن		
اظهار نظر در همه مسائل و حوزه‌ها		
رواج اعتماد به نفس پوچ و متوهمانه		
تفکر دگم و جزم‌اندیشی		
سطحی‌نگری و کوتاه‌نظری و کوتاه‌فکری		
کم‌ارزش شمردن علم و عالم و علم‌آموزی		
ناتوانی در حل مسائل ساده روزمره		
شایعه‌سازی و شایعه‌پراکنی		
عدم درک احساس نادانی		
اعتقاد به شبه علم و خرافات		
صرف وقت برای مسائل کم‌ارزش و سطحی		
پیروی بی‌خردانه از سیاست		
عدم درک تفاوت‌های فردی		
مقاومت در مقابل تغییر و نظرهای نو		
نداشتن قابلیت دریافت هنری و ظرفیت طبع		
عدم احساس نیاز به پیشرفت		
نداشتن قدرت تخیل و خلاقیت		
اعتقاد نداشتن به برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری بر مبنای هیجان و احساسات	پیامدهای اخلاقی	
دقت و تمرکز ضعیف بر امور		
نداشتن شناخت عمیق از خود، خدا و جهان		
به کارگیری روش‌های کهن برای حل مشکلات جدید		
مصمم نبودن بر حرف و تصمیم خود		
ناتوانی در تحلیل		
عدم مشورت و بهر‌مندی از تجربیات و نظر دیگران		
مضطرب بودن		
مغرور بودن		
دمدمی مزاج بودن		
بی‌احترامی به مخاطبان		
تک‌ساحتی رفتار کردن و معنویت‌زدایی		
داشتن فرهنگ رفتاری کوچه‌خیابانی		
غیبت کردن		
بی‌صبر بودن		
حق به جانب بودن		
احساس تنهایی داشتن		
احتمال رواج و سواس فکری		
گوشه‌گیر بودن		
قانع‌نشدن و تمایل به جدل در مباحث		
فقدان مهارت گوش دادن		
تربیت‌فرزندانی مطالعه‌گریز		
دیکتاتور بودن در رفتار		
زود عصبانی شدن		
وابستگی و دلبستگی زود هنگام		
متعصب بودن		
استفاده از الفاظ ناپسند		
تشخیص ندادن رفتار مناسب در موقعیت‌های مختلف		
ضعف تفکر اخلاقی و اخلاق مراقبتی		
جبهه‌گرفتن نسبت به دیگری		
قضاوت یک‌جانبه، سریع و بدون مستندات		
لقب گذاشتن بر دیگران		
درک نکردن تنوع سبک‌های زندگی		
بی‌تفاوت بودن نسبت به اتفاقات جامعه		
زود عصبانی شدن		
سنجیده‌گو نبودن		
پایین بودن سطح دایره لغات		
پایین‌بودن به فرهنگ اجتماع		

زمینه	مقوله	مفهوم
پیامدهای کاهش مطالعه غیر درسی میان دانشجویان	پیامدهای فقر فرهنگی و اجتماعی	عدم استمرار در ارتباط با دانشگاه و مراکز علمی
		ترجمه و چاپ نشدن کتاب‌های مهم و روز دنیا
		ناتوانی در برقراری ارتباط با فرزندان به دلیل عدم درک تفاوت دنیای خود و آنان
		سر خوردگی از اهل علم و دانش
		خودباختگی فرهنگی
		مشکل در تحقیق و پژوهش
		متأثر شدن زود هنگام از تبلیغات
		بی‌توجهی به مشاهیر، عالمان و بزرگان جامعه
		کم‌رنگ شدن فرهنگ کتاب خوانی و ارزش کتاب
		پسرفت در روابط اجتماعی
		عدم درک و شناخت تغییرات اجتماعی
		پایین آمدن سطح درک و شعور اجتماعی
		راکد ماندن علم و اطلاعات افراد
		عدم پیشرفت در حرفه و شغل خود
		عدم رشد مهارت در نوشتن
		عدم شناخت درست هویت و تاریخ خود
		عدم توسعه مهارت‌های ارتباطی
		ضعیف شدن توان و انعطاف در برخورد با مشکلات
		عدم آگاهی از حقوق شهروندی خود و دیگران
		پایین بودن سطح آگاهی اجتماعی و فرهنگی
		ناتوانی در تربیت اجتماعی فرزندان خود
		عدم توانایی در مشارکت‌های گروهی
		عدم درک و فهم یکدیگر در مسائل زندگی
		ناآگاهی در حوزه بهداشت فردی و روانی
		عدم رشد ابعاد مختلف شخصیتی
		احتمالی تمایل و ورود به بزهکاری
		برخوردار نبودن از جایگاه اجتماعی و هویتی مناسب
		گریز از جمع‌های علمی و ادبی
		مفید و الگوپذیر نبودن برای فرزندان خود
		زندگی کردن در سطح روزمرگی
		نداشتن انگیزه و معنا برای ادامه زندگی
		عدم برخورداری از آداب اجتماعی
		کاهش سطح اخلاقیات و ارزش‌ها
		داشتن فرهنگ رفتاری کوچه خیابانی
		عدم داشتن قدرت بیان مناسب
		پایین بودن سطح دایره لغات
		عدم پابندی به فرهنگ اجتماع
		عدم استمرار در ارتباط با دانشگاه و مراکز علمی
		ترجمه و چاپ نشدن کتاب‌های مهم و روز دنیا
		سر خوردگی از اهل علم و دانش
		خودباختگی فرهنگی
		مشکل در پژوهش

در بحث پیامدهای کاهش سطح مطالعه بین دانشجویان، نتایج ذیل سه مقوله اصلی دسته‌بندی شدند: ۱. پیامدهای فقر ذهنیتی و شناختی (۳۴ مورد)، ۲. پیامدهای اخلاقی (۳۰ مورد)، و ۳. پیامدهای فقر فرهنگی و اجتماعی (۴۲ مورد)، بررسی شدند.

ج: راهکارهای افزایش سطح مطالعه بین دانشجویان

در این زمینه به بیان راهکارهایی رفع کاهش سطح مطالعه از منظر خود دانشجویان پرداخته می‌شود (جدول ۳).

جدول ۳. راهکارهای افزایش سطح مطالعه بین دانشجویان

زمینه	مقوله	مفهوم
راهکارهای فرهنگی و اجتماعی	راهکارهای فرهنگی و اجتماعی	برگزاری جلسات مستمر معرفی، نقد و بررسی کتاب
		برنامه‌ریزی برای ترویج و توسعه فرهنگ کتاب و کتابخوانی
		سرمايه‌گذاری فرهنگی برای رشد جامعه
		فرهنگ‌سازی مطالعه در خانواده‌ها و رسانه‌ها از زمان کودکی
		آموزش مخاطرات فرهنگی بهره‌وری نابجا از فضای مجازی
		دعوت به کتابخوانی از طریق افراد مورد علاقه کودکان و نوجوانان
		ایجاد انگیزه و احساس نیاز به کتاب و کتابخوانی و ایجاد رفتاری به نام مطالعه
		تشکیل گروه‌های مشاوره کتابخوانی به صورت انفرادی یا گروهی
		الگو قرار دادن کشورهای سرآمد با سرانه بالا مطالعه و تقلید از روش‌های کتابخوانی آنها
		هدیه دادن کتاب
راهکارهای اقتصادی	راهکارهای اقتصادی	کاستن هر ساله کتاب درخت به نام دانشجویانی که تعدادی مشخص کتاب مطالعه کنند
		احیای هفته کتابخوانی فرصتی برای احیای فرهنگ مطالعه
		کاهش تأثیر کنکور در مقاطع مختلف
		کمک به بهبود وضعیت فرهنگی و معیشتی مردم و بالابردن در صدامید به زندگی در جامعه
		کمک مالی به وضعیت معیشتی دانشجویان
		اختصاص یارانه جهت ارزان کردن قیمت کتاب‌ها و کاغذ
		ایجاد فرصت‌های شغلی با مطالعه دوره‌های کوتاه مدت کتاب
		شروع به کتاب خواندن با اختصاص زمان کم و از کتاب‌های کم حجم
		کمک به شناخت علاقه و سلیقه دانشجویان در کتابخوانی
		هدف‌گذاری دوره‌ای برای مطالعه دانشجویان
راهکارهای منظر فردی	راهکارهای منظر فردی	بالا بردن و تقویت هوش مخاطب در انتخاب و خواندن و ارزش دادن به کتاب‌ها
		افزایش اطلاعات در زمینه فواید کتاب و مطالعه در همه ابعاد زندگی
		آموزش فرهنگ دوری از سستی و تنبلی با وجود تمام مشکلات
		دوری از افکار منفی
		آموزش روش‌های مطالعه عمیق
		فرهنگ‌سازی در حوزه درک نیاز به مطالعه
		آموزش نیاز به تغییر دوره‌های مستدل باورهای خود
		کمک به کار بست محتوای کتب در زندگی دانشجویان
		فراهم نمودن تعامل نزدیک با افراد کتاب‌خوان
		آموزش فرهنگ لذت بخش کردن کتاب برای خود
راهکارهای مربوط به حوزه کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان کتاب	راهکارهای مربوط به حوزه کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان کتاب	مقید بودن به زمان ثابت در مطالعه
		شرکت در جلسه‌های داستان خوانی، نقد و معرفی کتاب
		نوشتن و تألیف کتاب‌های مختص به شرایط، فرهنگ، درک و فهم جامعه
		بر خور داری کتابخانه‌های عمومی از کتابداران متخصص و توجه به نیازهای مراجعین
		طبقه‌بندی کتاب‌ها بر اساس سن، جنس و زبان برای مخاطب
		تشکیل کارگروه‌های کارشناسی انتخاب کتاب به منظور سطح‌بندی کتاب‌ها
		درج راهنما در ابتدای کتاب (برای چه کسانی و با چه علایقی نیاز است)
		آسان کردن راه‌های دسترسی و خرید کتاب
		اختصاص دادن تخفیف قیمتی باب‌برگ کتاب به دانشجویان
		افزایش همکاری کتابخانه‌ها با دانشگاه‌ها
راهکارهای مربوط به حوزه کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان کتاب	راهکارهای مربوط به حوزه کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان کتاب	ارائه سیر مطالعاتی در تمام دانشگاه‌ها
		فروش کتاب‌ها در مراکز فروش به صورت قسطی
		تشویق نویسندگان توانا و حمایت از آنها
		دائمه‌شناسی مخاطب امروز
		تجدیدنظر در اصول ثابت کتاب‌نویسی
		اصلاح گفتمان رایج کتابخوانی
		کمک دولت به بخش خصوصی برای کمک به چاپ کتاب‌ها
		افزایش کیفیت چاپ کتاب‌ها هم از لحاظ ظاهری هم از لحاظ محتوایی
		حمایت‌های مادی و معنوی از ناشران توسط دولت و دادن سهمیه کاغذ به انتشارات

زمینه	مقوله	مفهوم
راهکارهای مرتبط به بخش دولتی	راهکارهای مرتبط به بخش دولتی	اختصاص یارانه کاغذ به نویسندگان و ناشران کتاب از سوی سازمان‌های حوزه فرهنگی
		تشویق نویسندگان کتاب‌های غیردرسی توسط دولت
		استفاده دولت از استادان برجسته و افراد فرهیخته در تولید کتاب‌هایی در ارتباط با مسائل جوانان
		اختصاص بودجه توسط شهرداری‌ها به کتابخانه‌های عمومی
		و تأمین اعتبارات لازم جهت خرید کتاب
		ارائه کتاب‌های مشهور به صورت ماهانه یا سالانه به روستاها
		برگزاری مراسم هفتگی یا ماهانه کتاب‌خوانی به جای مراسم سالانه
		توجه به کتابخانه‌ها و به روزرسانی کتاب‌ها و استفاده از کتاب‌های تازه چاپ شده
		ایجاد ایستگاه‌های مطالعه در میادین بعضی از خیابان‌ها
		ایجاد کتابخانه‌هایی که دانشجویان بتوانند کتاب‌های خوانده شده خود را به دیگران هدیه بدهند
راهکارهای مرتبط به خانواده و دوستان	راهکارهای مرتبط به خانواده و دوستان	نظارت مستمر و ضابطه‌مند بر جریان کتاب‌خوانی
		ایجاد فروشگاه‌های بزرگ در سراسر کشور و قابل دسترس بودن کتاب برای همه سلیقه‌ها و افراد
		نظارت مستمر و ضابطه‌مند بر جریان کتاب‌خوانی
		راه‌اندازی کلوب دوستانه کتاب و اشتراک کتاب‌ها در آن
		آگاه کردن والدین از اهمیت مطالعه توسط مدرسه
		الگو بودن والدین به صورت غیر مستقیم و مستقیم از کودکی در زمینه کتاب‌خوانی و مطالعه
		داشتن کتابخانه در منزل
		نصب تابلو مخصوصی در دانشگاه برای نوشتن جملات خاص از کتاب‌هایی که دانشجویان خوانده‌اند
		انتخاب کتاب‌های مناسب و هیجان‌انگیز برای پاداش به دانشجویان
		رها کردن شیوه‌های سنتی استفاده از کتاب جهت آزمون صرف
راهکارهای مرتبط به دانشگاه	راهکارهای مرتبط به دانشگاه	کم کردن تکالیف درسی و جایگزین کردن آنان با کتاب‌های غیردرسی
		آموزش مداوم برای فرهنگ‌سازی مطالعه
		تدارک دیدن فوق برنامه‌های فرهنگی در مدارس با هدف آشنایی بیشتر با کتاب‌های ارزشمند
		پیوند دادن موضوع مطالعه و کتاب‌خوانی با مهارت‌نویسندگی
		آموزش فن‌ها و روش‌های مطالعه و فنون یادگیری به دانش‌آموزان
		اختصاص زمان مشترک هم‌زمان برای مطالعه استادان و دانشجویان
		برگزاری زنگ مطالعه در دانشگاه
		جذاب نمودن فضای کتابخانه‌های دانشگاه‌ها
		معرفی ماهیانه قهرمان کتاب به دانشجویان
		برگزاری جشن عضویت در کتابخانه دانشگاه
راهکارهای مرتبط به بخش دولتی	راهکارهای مرتبط به بخش دولتی	دعوت از نویسندگان و تصویرگران کتاب‌های کودک
		بحث کردن در مورد کتاب‌های نوین و شاعران در کلاس درس
		امانت دادن کتاب توسط دانشجویان و استادان به یکدیگر
		تخصیص حداقل ده دقیقه از وقت کلاس به کتاب‌خوانی
		اجرای نظام آموزشی مبتنی بر خلاقیت و پرسشگری
		بحث گروهی دانشجویان و استادان در مورد محتوای یک کتاب
		بازدید دانشجویان از کتابخانه‌های عمومی شهر
		آزاد بودن دانشجویان در بخش مخازن کتابخانه‌ها

در این رابطه هشت مقوله شامل: راهکارهای مربوط به فرهنگ و جامعه؛ جنبه اقتصادی و شغلی؛ دلایل فردی و شخصی؛ فضای مجازی و رسانه‌ها؛ کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان؛ بخش دولتی؛ خانواده و دوستان؛ و مدرسه و دانشگاه و در ۹۶ مفهوم شناسایی شد. در جمع‌آوری راهکارهای مربوط به افزایش میزان مطالعه در میان دانشجویان، مقوله راهکارهای اقتصادی زیاد به چشم آمد و بدین منظور مصاحبه شونده شماره ۴۴ به عنوان راهکار «واردات کاغذ و کنترل قیمت آن به طوری که برای ناشر و مخاطب به صرفه باشد» را عنوان کرد.

بحث و نتیجه گیری

در پاسخ به سؤال اول مبنی بر علل کاهش مطالعه غیر درسی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در استان کردستان، ۹ مقوله و ۷۶ مفهوم شناسایی شد. مضمون‌های اصلی شامل علل فرهنگی و اجتماعی، علل اقتصادی و مالی، علل فردی و شخصی، علل فضای مجازی و رسانه، علل کتاب، کتابداران و کتابخانه، علل بخش دولت، علل خانواده و دوستان، علل مدرسه، و علل نویسنده، ناشر و مترجم بودند. تمام این علل به همدیگر وصل بوده و برهم تأثیر گذارند و از همدیگر متأثر هستند.

نهادینه نشدن فرهنگ کتاب‌خوانی در چندین نسل متوالی در جامعه و خانواده‌ها و فرهنگ‌سازی نامناسب در جامعه و در نتیجه، کم‌شدن افراد کتاب‌خوان برای الگو گرفتن جوانان و نوجوانان از آنان برای مطالعه در بین دانشجویان محرز است. البته سرچشمه امور با نیاز شروع می‌شود. زمانی که افراد احساس نیاز به مطالعه ندارند، این نیاز را در خود نمی‌بینند که کنشی به عنوان مطالعه می‌تواند در زندگی‌شان تأثیر گذار است و سطح انتظارات هر فرد از خود، از لحاظ حس نیاز به علم متفاوت است. همچنین اگر یکی از عوامل برانگیزاننده در امر مطالعه، حس کنجکاوی است، امروزه کنجکاوی و روحیه پرسشگری در نسل جوان کمتر دیده می‌شود؛ امری که باعث ایجاد نوعی حس «تنبلی و بی‌حوصلگی» در نسل جدید و نوعی پخته‌خواری شده است. این امر باعث شناخت ناکافی از فواید کتاب‌خوانی و سلطه ارزش‌های کاذب و بی‌توجهی نسبت به ارتقای سطح علمی و فرهنگی می‌شود. فقدان کتاب مناسب و کافی در اماکن عمومی و همچنین تأکید بر یک دسته از کتب خاص و دسترسی نداشتن افراد به مشاور خبره در حوزه معرفی کتاب، از عوامل کاهش سطح مطالعه در بین دانشجویان هستند. به علاوه، سطح پایین درک طبقات زیادی از جامعه و عدم درک جایگاه مطالعه باعث می‌شود که بیشتر افراد جامعه بر این عقیده باشند که مطالعه تنها باید برای مشارکت در ارزیابی‌های پایانی جهت استخدام در مؤسسات و نهادها باشد. غلبه فرهنگ عامیانه با این ادبیات که «درس خواندن دیگر ارزش ندارد»، «کسی دیگر با درس خواندن به جایی نمی‌رسد» و ... امروزه نه تنها در کاهش مطالعه کتب غیردرسی مؤثر است، بلکه از عوامل اصلی ترک تحصیل در میان دانش‌آموزان و دانشجویان محسوب می‌شود. این امر به شدت متأثر از شرایط اجتماعی و اقتصادی جوامع است. ناآگاهی از روش‌های صحیح مطالعه که خود موجب ایجاد عادت‌های نامناسبی همچون دوری از مطالعه و همچنین ترجیح بیشتر مردم به «شنیدن نسبت به خواندن» می‌شود، از دیگر عوامل فرهنگی در این زمینه است. دانشجویان معتقدند که اولین علت رخداد این پدیده، فرهنگ وابسته است که خود بسیار پیچیده، گسترده و متنوع بوده و عوامل مختلفی در ایجاد آن، دخیل اند. غلبه فرهنگ عامیانه و خرده فرهنگ‌ها و باورهای غلط در میان مردم، منجر به ترویج ارزش‌های موقت و گاهی ضدارزش شده است.

دومین عامل، اولویت زندگی‌های امروزی در تأمین نیازهای اقتصادی و مالی است. برای برخی از افراد مسائل و نیازهای فرهنگی ضروری به نظر نمی‌رسد؛ به ویژه طبقه ضعیف اقتصادی در جامعه که با مشکلات زیاد روبه‌رو هستند و دغدغه آنها نه فرهنگ و کتاب، که نیازهای اولیه است. این امر البته خود بازار کتاب را هم تحت تأثیر قرار داده است. چراکه از یک سو، گرانی مواد اولیه مثل گرانی کاغذ، کاهش یارانه کتاب و نوسانات بازار در سال‌های اخیر باعث شده است که قیمت کتاب افزایش پیدا کند. اما نکته مهم این است که امور اقتصادی باعث تغییر جایگاه ارزش‌ها شده است؛ بدین صورت که کتاب و کتاب‌خوانی به عنوان ارزش والا، جایگاه خود را به جایگاه و موقعیت ظواهر مالی داده است. امروزه افرادی با جایگاه اقتصادی خاص، از دانشجویان و استادان، موقعیت برتری از نظر مردم دارند. البته عکس این قضیه نیز از جهتی دیگر درست است: یعنی افراد و طبقاتی از جامعه که از لحاظ اقتصادی دارای وضعیت مناسب و عالی هستند، نیازی به مطالعه در خود نمی‌بینند.

یکی دیگر از عوامل مطرح در کاهش مطالعه غیردرسی بین دانشجویان، مسائل فردی و شخصی است. لذت نبردن از مطالعه، احساس همه‌دانی، غلبه احساس تنبلی و بی‌حوصلگی نسل جدید که خود معلول رواج امکانات مختلفی است که باعث غلبه تنوع‌گرایی و در نتیجه، ایجاد روحیه مادی‌گرا در جوانان شده است، همگی باعث شده است که حس تلاش و کنجکاوی برای مطالعه کردن در این نسل کم‌رنگ شود. همچنین نداشتن برنامه‌ریزی، انگیزه در زندگی برای یادگیری و تقلید از همدیگر، فرهنگ کتاب‌خوانی در بین دانشجویان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. البته

بر این موارد باید نقش خانواده، خرده‌فرهنگ‌ها، شرایط محیط زندگی افراد و فضای مجازی، رسانه و نقش همسالان و گروه‌های دوستانه دانشجویان را نیز اضافه کرد.

یافته‌های این بخش با یافته‌های پژوهش ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۴) تا حدودی همسوسست. آنها عوامل تأثیرگذار بر کاهش مطالعه در مورد مطالعات تخصصی و غیرتخصصی بین اعضای هیئت علمی را سنجیدند و در نهایت، عوامل فردی را دلیل کاهش مطالعه در حوزه تخصصی دانستند. اما در پژوهش ما عوامل فردی، تنها یکی از عوامل تأثیرگذار بر مطالعه غیردرسی می‌باشد. در کار آنها، مهمترین عامل کاهش میزان مطالعه غیرتخصصی از دیدگاه اعضای هیئت علمی، حجم زیاد زمان اختصاصی به امور تدریس بوده است که می‌توان این عامل را با مفهوم کم‌بودن وقت کافی برای مطالعه به دلیل چندشغله‌بودن در مقوله عوامل اقتصادی هم‌تراز دانست. بهرامی و همکاران (۱۳۹۰) نیز مانند پژوهش ما، از مطالعه مسائل فردی بحث کردند و دریافتند بین وضعیت روانی با مطالعه و علاقه‌مندی به آن و نیز بین میزان مطالعه و افسردگی در سطح جامعه رابطه وجود دارد. این پژوهش بیشتر بعد فردی و روان‌شناختی امر را سنجیده است؛ در حالی که پژوهش ما، بیشتر بر عوامل فرهنگی، اقتصادی، تاریخی و اجتماعی تأکید دارد.

چهارمین عامل مطرح در زمینه کتاب‌خوانی کم‌بین دانشجویان، بحث فضای مجازی و رسانه‌هاست. گسترش استفاده از فضای مجازی به جهت جذابیت‌هایی که دارد، امروزه به شکل مستقیم بر فرهنگ مطالعه تأثیر گذاشته و در نتیجه، بی‌مهری به کتاب را افزایش داده است. امروزه مراجعه نکردن به کتابخانه‌ها باعث شده است که افراد کتاب‌خوان نیز نهایتاً به کتاب‌های گویا و صوتی و دیجیتالی روی بیاورند. در نتیجه، آنان مستندات و اساس اطلاعات را مورد توجه قرار نمی‌دهند و به اطلاعات ساده و دست‌یافتنی اینترنت و فضای مجازی اکتفا می‌کنند. این امر به صورتی است که نسل جدید دانشجویان نه تنها مطالعه‌ای ندارند، بلکه در سایه‌سار پراکنده‌بینی و پراکنده‌خوانی‌های این فضا، خود را متخصص می‌دانند. این امر، علاوه بر ایجاد حس توهم دانایی، آنان را همه‌چیزدان، سطحی‌اندیش، پراکنده‌اندیش و پراکنده‌گو بار می‌آورد؛ چرا که در کار بست همان فضای مجازی نیز فرهنگ دیدن و شنیدن رایج است. این امر اجتناب‌ناپذیر است و در آینده نزدیک، نسلی از «بی‌سوادان جدید» را به وجود خواهد آورد.

عامل بعدی، مربوط به حوزه نشر و ناشران، کتابداران و کتابخانه‌هاست. میزان توجه ناشران به تمایلات و نیازهای خوانندگان، استانداردهای چاپ و نشر و همچنین گسترش قلمرو توزیع کتاب توسط کتاب‌فروشی‌ها، جذابیت ظاهری، صفحه‌آرایی و حروف‌چینی، از جمله عوامل اثرگذار دیگر در گرایش/عدم گرایش دانشجویان به سمت کتاب‌خوانی است. از یک طرف، شرایط سخت اقتصادی چاپ کتاب و از طرف دیگر، ناتوانی مردم در تهیه کتاب باعث شده است تا نویسندگان تمایلی به انتشار آثار تازه نداشته باشند و امروزه بیشتر آثار نشر به صورت ترجمه است. به علاوه، استفاده نشدن از فنون و روش‌های علمی در جلب و جذب دانشجویان، نبود خدمات سمعی و بصری، هماهنگ نبودن کتب کتابخانه با شرایط و نیازهای مراجعین و ... باعث عدم مراجعه افراد به کتابخانه‌ها می‌شود. این عامل، علاوه بر بستگی داشتن به شرایط اقتصادی، به نگرش دولت به حوزه نشر و فرهنگ نیز مبتنی است. در این مورد، یدالهی و سیف (۱۳۸۹)، در مطالعه خود بیان داشتند که تأثیرگذارترین عامل بر کاهش مطالعه، نامناسب بودن شرایط کتابخانه‌هاست. پژوهش حاضر نیز مقوله‌ای با عنوان، کتاب، کتابداران و کتابخانه دارد که همچون پژوهش مذکور، مواردی چون رفتار نامناسب برخی از کتابداران، به‌روز نبودن کتابخانه‌ها و وجود کتاب‌هایی با محتوای تکراری در کتابخانه‌ها را مورد تأکید قرار می‌دهد.

سرانجام، عامل نهایی کاهش مطالعه غیردرسی بین دانشجویان، دانشگاه است. البته این امر ریشه در دوران مدرسه دانشجویان دارد. مدرسه به عنوان دومین نهاد اجتماعی در تشویق کودکان به کتاب‌خوانی نقش مؤثری دارد؛ اما از طرفی با توجه به زیاد بودن حجم تکالیف دانش‌آموزان و از طرفی دیگر، کتاب‌محور بودن معلمان، دانش‌آموزان فرصت و اشتیاقی برای مطالعه کتاب‌های غیردرسی نمی‌یابند و بیشتر تمرکز دانش‌آموزان بر کتاب‌های کنکوری، آن هم با هدف داشتن شغلی در آینده است. این امر، بعدها در دانشگاه هم ادامه می‌یابد. البته دانشگاه‌ها هم در این زمینه به شیوه‌های دیگری، ادامه‌دهنده همان مسیر هستند. برخی از دانشگاه‌ها در این زمینه فقر بسیار دارند: فضای مطالعه، کارگاه نقد و بررسی کتاب، کتابخانه مجهز و ...

در پاسخ به سؤال دوم در باب پیامدهای کاهش مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در استان کردستان سه مقوله شامل پیامدهای فقر ذهنی و شناختی، پیامدهای اخلاقی، پیامدهای فقر فرهنگی و اجتماعی و ۱۱۲ مفهوم شناسایی شد. یافته‌های حاصل از پیامدهای دو زمینه نخست در این قسمت نشان داد که چون کتاب‌خوانی موجب رشد و گشایش فکر در پرورش ذوق و استعداد و یافتن راه حل می‌شود، کتاب نخواندن از منظر فردی و اخلاقی باعث می‌شود که دانشجویان در سخن گفتن سنجیده و دقیق نباشند و در درک و فهم یکدیگر و دنیای مدرن در مسائل زندگی دچار مشکل شوند.

از منظر پیامدهای اخلاقی، یکی از ویژگی‌های دانشجویان بدون مطالعه، داشتن تفکر دگم و جزم‌اندیشی در سایه سار ناآشنایی با تفکر انتقادی است؛ چرا که این افراد چون مطالعه کمی دارند، علم کمی دارند و کمتر تفکر علمی می‌کنند و چون اهل مشورت نیستند، دچار نوعی تعصب و جزم‌اندیشی می‌شوند. این امر باعث می‌شود که بین خود با مردم خط کشی کنند و همواره اندیشه خود را درست‌تر و برتر بدانند و با اعتماد به نفس ظاهری، بر نظر خود سماعت و در هر موردی اظهار نظر کنند. این دسته از دانشجویان، به دلیل کم‌دقتی و تمرکز ضعیف، معمولاً سطحی‌نگر هستند و به دلیل «عدم درک احساس نیاز به پیشرفت‌های عمیق و گسترده» در زندگی خود، برنامه‌ریزی علمی خاصی ندارند، زود عصبانی می‌شوند، اهل شایعه هستند، و قضاوت یک‌طرفه و قدرت تحلیل ضعیفی دارند. همچنین این افراد، به دلیل عدم شناخت و آگاهی درست، به سادگی تحت تأثیر رسانه‌های تبلیغاتی قرار می‌گیرند. این امر به مرور منجر به خودباختگی فرهنگی می‌شود. این افراد، معمولاً برای مسائل ساده و بیهوده وقت زیادی را صرف می‌کنند و چون بار علمی اندک و دغدغه‌های فکری سطحی دارند، بیشتر تصمیمات آنان مبتنی بر احساسات و هیجان بوده و از مهارت تفکر انتقادی و خلاقانه بهره‌مند نیستند و انتقادپذیر هم نیستند. آنها نگرش علمی از سطح دانشگاهی نداشته، مدام درگیر مسائل خود هستند و معمولاً اهل گوش دادن نیستند و در انتخاب واژگان خود دقیق نیستند همچنین این دسته از دانشجویان، ممکن است به دلیل درک «برخوردار نبودن از جایگاه اجتماعی»، بیشتر اوقات گوشه‌گیر و تنها باشند و روز به روز بیشتر و بیشتر به فضای مجازی وابسته شوند که خود باعث دمدمی شدن، سطحی‌اندیشی، احساس استرس و فقدان امیدواری می‌شود. این دسته از دانشجویان، به دلیل داشتن حس حق به جانب بودن، معمولاً مغرور و متعصب هستند. آنها چون از نظر علم و آگاهی در سطح پایینی قرار دارند، در داشتن و کاربری مهارت‌های کاربردی مانند خواندن، نوشتن و گوش دادن، ضعیف هستند. سرانجام، این افراد در آینده از نظر اخلاقی الگویی مناسب برای فرزندان خود نخواهند بود و در برقراری ارتباط با فرزندان‌شان و همچنین در عرصه زندگی زناشویی با مشکلات خاصی مانند فقر تعامل و برخوردار نبودن از مهارت حل مسئله مواجه می‌شوند.

از منظر فرهنگی و اجتماعی، عدم مطالعه و کتاب‌خوانی در بین دانشجویان از یک‌سو، ممکن است موجب گسترش فرهنگ شفاهی شود. یکی از عوارض این امر، افزایش تعاملات نامناسب، استفاده از الفاظ غیر علمی، ناپسند و به کارگیری «فرهنگ کوچه و خیابانی»، کاهش ارزش‌های اصیل و جایگزین شدن شبه‌ارزش‌ها در بین آنهاست. لذا می‌توان دریافت که پیامد عدم مطالعه کتاب غیردرسی، صرفاً شامل عقب‌ماندگی علمی در سطح فردی و اخلاقی نیست؛ بلکه زیان‌های فرهنگی و اجتماعی متعددی از جمله بی‌احترامی به یکدیگر، بی‌صبری، قضاوت زود هنگام و متعصب بودن، سیاست‌زدگی، عدم درک مسائل جهانی، و مشارکت نکردن در چرخه تولید علمی را به همراه دارد. در این جامعه، حقوق شهروندی به راحتی زیر پا گذاشته می‌شود و به مرور درگیری و بزهکاری و چالش‌ها نیز افزون‌تر می‌شود.

سرانجام در پاسخ به سؤال سوم برای راهکارهای افزایش مطالعه کتب غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، هشت مقوله شامل: راهکارهای مربوط به فرهنگ و جامعه؛ جنبه اقتصادی و شغلی؛ دلایل فردی و شخصی؛ فضای مجازی و رسانه‌ها؛ کتابداران، کتابخانه‌ها، ناشران و مترجمان؛ بخش دولتی؛ خانواده و دوستان؛ و مدرسه و دانشگاه و در ۹۶ مفهوم شناسایی شد. همان‌طور که دلایل زیادی برای کاهش کتاب‌خوانی وجود دارد، راهکارهای زیادی هم برای آن وجود دارد. نخست باید حس نیاز به دانستن و آگاهی در دانشجویان ایجاد شود. سپس شناخت نوع علاقه و سلیقه برای انتخاب کتاب در تمایل برای کتاب‌خوانی بسیار تأثیرگذار است. برای این کار، پیش‌تر باید کمک کرد تا آنها هدف خود را از انجام مطالعه کتاب مشخص کنند، برخی از تصورات ذهنی و

باورهای نادرست خود در مورد کتاب و کتاب‌خوانی را تغییر دهند، و از افکار مزاحم خود در این زمینه اجتناب و با افراد کتاب‌خوان تعامل بیشتری کنند.

از یک سو، اگر بپذیریم که شروع عادت به مطالعه از زمان کودکی با شکل‌گیری ساختار ذهنی و رفتاری کودک شکل می‌گیرد، نهادینه کردن فرهنگ کتاب‌خوانی از همان اول مدرسه بسیار مهم است؛ لذا ایجاد احساس نیاز به کتاب‌خوانی، نیازمند برنامه‌ریزی خاصی برای نهادینه‌سازی در همان کودکی است که با شیوه‌های مختلفی مانند هدیه دادن کتاب به کودک، دعوت و تشویق به کتاب‌خوانی از طرف والدین، نزدیکان و افراد مورد علاقه کودکان و نوجوانان، وجود کتاب در خانه و... در کاهش سطح مطالعه در سنین مختلف اثرگذار است. این امر در گام نخست مستلزم آموزش، فرهنگ‌سازی و نیازآفرینی است. از این‌روست که سرمایه‌گذاری فرهنگی برای رشد جامعه در میان دانشجویان، به‌عنوان نوعی تلاش برای توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی ضروری است که در بستر آن می‌توان جلسات نقد و بررسی کتاب و هفته‌های کتاب‌خوانی و امثال آنها را در سطح دانشگاه‌ها برگزار کرد.

البته با توجه به وجود مشکلات معیشتی رایج بین طبقات مختلف مردم، کاهش مشکلات این حوزه می‌تواند در بهبود سطح مطالعه مؤثر باشد؛ چرا که افزایش کتاب‌خوانی از یک سو در گرو کاهش مشکلات زندگی روزمره و افزایش توان خرید کتاب از لحاظ مالی است و از طرف دیگر، نیازمند بهبود وضعیت نگرش فرهنگی آنهاست.

یک دسته از راهکارها وابسته به فضای مجازی و رسانه‌های اجتماعی است که امروزه نقش بسزایی در برجسته‌سازی و پررنگ کردن انگیزه افزایش سطح مطالعه کتب غیردرسی در بین دانشجویان دارد. استفاده از ظرفیت‌های فناوری اطلاعات برای گسترش نشر و کتاب‌خوانی در بین دانشجویان، گزینه مناسبی برای آغاز تغییر در سیر کتاب‌خوانی است. اموری از قبیل دایر کردن شبکه‌های تلویزیونی با محوریت معرفی کتاب، آموزش افراد جامعه از طریق رسانه‌ها درباره اثرات مثبت و منفی شبکه‌های مجازی و تشویق به استفاده‌های سازنده از فضای مجازی می‌تواند اقداماتی تأثیرگذار باشد. به‌علاوه، گنجاندن موضوعات مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در محتوای سریال‌های پربیننده و پخش مستند در مورد کشورهایی با میانگین مطالعه بالا و تحقیق درباره موفقیت آنها در این زمینه، و نشان دادن تأثیر دانش و کتاب در افراد موفق همان جامعه از دیگر اقدامات مفید در رفع کاهش سطح مطالعه در بین دانشجویان است. همچنین فرهنگ‌سازی مطالعه کردن بین والدین باعث آگاه شدن آنها از اهمیت کتاب‌خوانی و مهم‌تر از همه، الگو بودن برای فرزندانشان می‌شود؛ چرا که فرزندان، بیشتر نوع فرهنگ و رفتار والدین خود را تقلید می‌کنند.

دسته دیگر از راهکارها، نظارت بر چاپخانه‌ها و دقت بیشتر در چاپ کتاب‌ها از لحاظ ظاهری و محتوایی و توجه به کتابخانه‌ها و به‌روزرسانی کتاب‌ها و استفاده از کتاب‌های تازه چاپ‌شده و فراهم کردن کتاب‌های باارزش و دارای محتوا از سوی دولت، و در دسترس قرار دادن کتاب برای دانشجویان می‌باشد. البته موضوع و محتوای کتاب‌ها نیز در جذب دانشجویان بسیار مهم است. این امر باید به گونه‌ای باشد که متناسب با شرایط، فرهنگ، درک و فهم دانشجویان باشد؛ کاری که نیازمند ورود افراد حامی برای کمک به چاپ کتاب‌های پرمحتوا و همکاری و حمایت‌های مادی و معنوی دولت است که ناشران را از معافیت‌های مالیاتی بر خوردار سازد و نظارت بر واردات کاغذ و قیمت آن را به گونه‌ای پایش کند. کتابخانه‌ها باید از کتاب‌های به‌روز و کتابداران متخصص برخوردار باشند تا در طبقه‌بندی کتاب‌ها بر اساس سن، جنس، زبان و ذائقه‌شناسی مخاطب امروز و ... حرفه‌ای عمل کنند.

سرانجام می‌توان به نقش دانشگاه در این زمینه اشاره کرد. جذاب نمودن فضای کتابخانه‌ها و مکان‌های آموزشی در دانشگاه‌ها، برگزاری کارگاه‌های معرفی و نقد کتاب در دانشگاه، گروه‌بندی دانشجویان به منظور نقد کتب و استفاده از استادان برجسته کشوری در تولید، معرفی و نقد حضوری کتاب‌هایی در ارتباط با مسائل جوانان امروزه می‌تواند اقدام مهم و سازنده باشد. می‌توان از کم کردن حجم تکالیف مربوط به کتاب‌های درسی و جایگزین کردن مطالعه کتاب‌های غیردرسی و مطالعه آزاد و تبادل کتاب در بین دانشجویان نیز بهره برد.

یافته‌های پژوهش مرادمند (۱۳۸۹) با یافته‌های این بخش از پژوهش ما مرتبط است که عوامل کاهش مطالعه را همچون مطالعه حاضر گرانی کتاب، عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه، حجم زیاد تکالیف دانشگاه، تماشای تلویزیون، نداشتن فرصت کافی برای مطالعه، عادت نداشتن به مطالعه در دوران کودکی، مشکلات اقتصادی می‌داند. در مطالعه حاضر این عوامل دسته‌بندی و هر یک در مقوله‌هایی جداگانه آورده شده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

منبع حمایت کننده

بنا بر اظهار نویسندگان، منبع حمایت کننده مالی گزارش نشده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: طراحی، مدیریت طرح، مفهوم سازی، نوشتن چکیده ها، نگارش روش شناسی و نظارت بر کل کار و نهایی سازی. نویسنده دوم: اجرا، گردآوری داده ها، تحلیل و تفسیر داده ها. نویسنده سوم: تهیه پیش نویس، بازبینی و اصلاح و ویراستاری.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

از دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان که به عنوان مصاحبه شونده در این کار ما را یاری دادند، سپاسگزاری می شود.

منابع

- ابراهیمی، سعیده؛ هنجویان، زهرا؛ ستاره، فاطمه؛ و خسروی زاده، معصومه (۱۳۹۴). کندوکاوی در فرهنگ مطالعه اعضای هیئت علمی دانشگاه شیراز، علم سنجی کاسپین، ۲(۲)، ۴۶-۵۴.
- اسکروجی، رقیه؛ حاجی زین العابدینی، محسن؛ و نوذر، سمانه (۱۳۹۱). بررسی مؤلفه های محاسبه سنجش سرانه مطالعه و ارائه چارچوبی برای سنجش سرانه مطالعه در ایران. تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، ۱۱(۱)، ۸۸-۶۷.
- امیدعلی، قاسم؛ و نورمحمدی، حمزه علی (۱۳۹۵). مدل ها و الگوهای سنجش و اندازه گیری سرانه مطالعه در ایران. نظام ها و خدمات اطلاعاتی، ۶(۲ و ۱)، ۸۰-۶۷.
- آذرنک، عبدالحسین (۱۳۸۷). شمه ای از کتاب. تهران: کتابخانه و نشریات.
- بهرامی، سوسن؛ ملا خلیلی، حمیده؛ باغیانی، فائزه؛ اشرفی ریزی، حسن؛ و مجیری، شهین (۱۳۹۰). رابطه مطالعه غیردرسی و سلامت روان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. آموزش در علوم پزشکی، ۱۱(۹)، ۱۲۴۷-۱۲۴۱.
- پیشگو، حسین و ملازهی، اسما (۱۳۹۸). بررسی تأثیر راهکارهای آموزش کتاب خوانی بر افزایش انگیزه مطالعه و میزان مطالعه غیردرسی دانش آموزان ابتدایی. تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، ۲۵(۴)، ۵۹۷-۶۲۰.
- ترکیان تبار، منصور (۱۳۸۴). بررسی میزان گرایش به مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود. پژوهش های تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، ۲(۴)، ۲۸-۱.
- زارعی، عیسی (۱۳۹۲). رسانه ی ملی و فرهنگ کتابخوانی، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، چاپ اول.
- سیاه منصور، سعادت (۱۳۹۵). موانع و مشکلات موجود در ترویج مطالعه و کتاب خوانی. اجلاس منطقه ای فرهنگ مطالعه و کتاب خوانی: آسیب شناسی و راهکارها، زنجان.
- شریفی نیا، علی اصغر (۱۳۹۵). راهکاری برای بالا بردن سرانه مطالعه در کشور. بازیابی از: <https://www.lisna.ir/Away/25932>
- تاریخ دسترسی: ۱۴۰۲ آذر ۲۵
- علمدار، حسام؛ باختر، مرضیه؛ شیخ فتح اللهی، محمود؛ و رضائیان، محسن (۱۳۹۶). بررسی عادات های مطالعه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در سال ۱۳۹۴. دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۶(۲)، ۱۶۸-۱۵۵.
- کمالی آشتیانی، محمدجواد؛ و بابایی، محمد (۱۳۹۲). نقش صنعت چاپ و نشر و کتاب خوانی در پیشرفت کشور، همایش پیشگامان پیشرفت، دوره ۳، ۵۶۹-۵۶۳.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی: ضرورت: مراحل و رویه های عملی در روش شناسی کیفی. تهران: جامعه شناسان.

مرادمند، علی (۱۳۸۹). عنوان بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیر درسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶(۲)، ۹۵-۱۱۴.

یداللهی، سارا؛ و سیف، علی اکبر (۱۳۸۹). بررسی میزان مطالعه دبیران دوره پیش‌دانشگاهی شهر تهران و تعیین عوامل مؤثر بر آن. تعلیم و تربیت، ۲۶(۲)، ۳۱-۴۸.

یعقوبی‌راد، فرزانه؛ کاوسی، اسماعیل؛ ورشیدپور، علی (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای فرهنگ کتابخوانی در میان دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه منطقه ۵ تهران، خانواده و پژوهش، ۲۶، ۱۰۶-۸۷.

References

- Alamdard, H., Bakhtar, M., Sheikh Fathollahi, M. & Rezaeian, M. (2017). A survey on the reading habits of students of Rafsanjan University of Medical Sciences in 2015. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences* 16(2), 68-155 [In Persian]
- Azarang, A. (2008). A Note on Books, Tehran: Library and Publications. [In Persian]
- Bahrani, S., Molakhili, H., Baghbani, F., AshrafiRizi, H., & Mojiri, H. (2012). Relationship between non-school reading and mental health of students of Isfahan University of Medical Sciences, *IJME/ Special issue for educational development and health promotion*, 11(9), 1241-1247. [In Persian]
- Ebrahimi, S., Honarjooan, Z., Setareh, F., & Khosravizade, M. (2015). Survey of reading culture among Shiraz University's faculty members. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2(1), 46-54. [In Persian]
- Eskoorochi, R., Haji Zeinolabedini, M., & Nozar, S. (2012). A study of per capita reading measurement parameters and a framework presentation for its measurement in Iran. *Research on Information Science and Public Libraries*, 18(1), 67-88. [In Persian]
- Kamali Ashtiani, M.J., & Babaei, M. (2012). The role of the publishing and reading industry in the development of the country. *Conference on Pioneers of Progress*, 3rd. 569-563. [In Persian]
- Mohammadpour, A. (2012). *Qualitative research method: anti-method: steps and practical procedures in qualitative methodology*. Tehran: Sociologists. [In Persian]
- Moradmand, A (2010). Comparative study of the factors encouraging or inhibiting informal study from viewpoint of male and female graduate students in tarbiat moallem azerbaijan university. *Research on information science and public libraries*, 16(2), 95-114. [In Persian]
- Omidali, G., & Nourmohammadi, H. (2017). Scientometrics, models & patterns of measuring the reading per capita in Iran. *Information Systems & Services*, 6 (1-2), 67-80. [In Persian]
- Pishgoo, H., & Mollazehi, A. (2020). A Study of the effect of teaching approaches to fostering book reading and on the increase in motivation for reading and the amount of noncurricular reading among the elementary students. *Research on Information Science and Public Libraries*, 25(4), 597-620. [In Persian]
- Sasi, A.S., & Shu-Ting, H. (2020). A survey on the study habits of the Taiwanese university students: Comparison of the four years of undergraduate education. *International Journal of Contemporary Education*, ۱(۳), 65-74. <https://doi.org/10.11114/ijce.v3i1.4728>
- Sharifinia, A.A. (2015). A solution to the increase in the reading per capita in the countr, Retrieved: <https://www.lisna.ir/Away/25932> Access date: 25 Azar 1402. [In Persian]
- Siah Mansour, S. (2015). Obstacles and problems in promoting reading and reading, Regional Conference on the Culture of Reading and Reading: Problems and Solutions, Zanjan, <https://civilica.com/doc/561197>, access date: 12/20/1401. [In Persian]
- Siahi, E. A., & Maiyo, J. K. (2015). Study of the relationship between study habits and academic achievement of students: A case of Spicer Higher Secondary School, India; *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 7(7), 134-141. <https://doi.org/10.5897/IJEAPS2015.0404>
- TurkianTabar, M. (2005). Investigating the degree of non-curricular reading among students of Islamic Azad University, Durood Branch, Educational Research Journal of Islamic Azad University, Bojnord Branch, 2(4), 1-28. [In Persian]
- Yadolahi, S. & Saif, A.A. (2018). Studying the amount of pre-university teachers' reading in Tehran and determining the factors affecting it. *Education and Training Journal*, 26(2), 31-48 [In Persian]

- Yaghoubirad, F., Kavousi, E., & Rashidpour, A. (2015). Factors contributing to promotion of reading culture among high school boys in Tehran. *Journal of Family and Research*, 12(26), 87-106. [In Persian]
- Yip, M. C. (2007). Differences in learning and study strategies between high and low achieving university students: A Hong Kong study. *Educational Psychology*, 27(5), 597-606. <https://doi.org/10.1080/01443410701309126>
- Zarei, I. (2012). National Media and Library Culture. Qom: Center for Islamic Research of Radio and Television. [In Persian]

